

Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları

CEMİL KOÇAK

Kemalist milliyetçilik anlayışının günlük/pratik (ortalama) siyaset dilindeki karşılığının Atatürk milliyetçiliği olduğunu söyleyebiliriz. Bu, iki mana ifade eder. Birincisi, Türk milliyetçiliğinin sınırlarının çizilmiş, tayin edilmiş, üzerinde herhangi bir tartışma götürmez, herkes tarafından (benimsenirse de) tanımı icabı üzerinde mutabakat sağlanmış bir ideoloji olduğunu kabul eder. İkincisi, bunun doktrinize edilmiş olduğunu varsayar. Ve nihayet üçüncü olarak (diğerlerinden daha önemsiz olmamak üzere) bunu tek bir kişinin, önderin/Şefin (değişmez) görüşü olarak ortaya koyar. Oysa, bütün bunlar, ne teorik olarak doğrudur, ne de günlük/pratik siyasetin bize her zaman gösterdiği gibi, uygulamada doğrudur. Belki de tek doğru ve gerçekçi olan saptama, her türlü Türk milliyetçiliği tezahürünün kendisini Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı ile temellendirmeye, meşrulaşturmaya ve güçlendirmeye çalışmasıdır. Bu, Kemalist ideolojinin yegâne meşru siyaset zemini sağladığı genellemesinin, aslında yalnızca özel bir konudaki alt basamağını oluşturur. Özel alan genelden beslenir, ama aynı zamanda da geneli güçlendirir ve yeniden üretir. Bu bakımdan ayrılmazdır.

Ne Millî Şef ve ne de Demokrat Parti döneminde Kemalizmin olsun, özel ola-

rak Türk milliyetçiliği anlayışının olsun, resmî bir açıklaması/tanımlaması girişiminde bulunulmamıştı. Bu, sanırım, sadece Kemalizmin tanımının yapılmasındaki güçlüklerden ileri gelmiyor, fakat buna, bu türden bir tanım girişiminin, heterojen iktidar bloğunun siyasi ve ideolojik güç dengesini yaralayabileceğinden duyulan (muhtemelen haklı) endişe de ekleniyordu. Hatta bizzat Kemalist dönemin klasik çağında da bu yönde bir adım atılmasından dikkatle kaçınılmıştı. Bu türden teorileştirme çabalarının güdüklüğü, bundan özenle kaçınılması ve hatta bunun küçük ya da zararlı görülmesi, aslında Türkiye'deki siyasal teori geleneğinin hemen hemen hiç olmamasından ve bu türden bir geleneği yaratacak ve yaşatacak olan aydın gruplarının bu alandaki inanılmaz kabızlıklarından da kaynaklanıyordu.

Kemalist Türk milliyetçiliğinin, bir yandan basit bir coğrafî ve kültürel çerçevesi, fakat diğer taraftan da etnik bir yönü olduğu da söylenegeler. Farklı coğrafyalarda doğan milliyetçiliklerin değişik ve çeşitli tezahürlerinin, Türkiye'deki karışımının (oranlar konusundaki tartışma bir yana) bu ikiliği bünyesinde barındırdığı yönünde, genel bir mutabakat sağlanmakta olduğu görülüyor. Buna ilişkin gerek teorik birikimler ve gerekse

olgusal-düzeydeki örnekler ve uygulamalar, karışımın sihirli formülünü bir matematiksel kesinlikle ortaya çıkarabilir. Ancak anlaşılması gereken bir başka önemli nokta da, bu karışımdan kendilerince siyasî olarak yararlanmaya çalışan ve bizzatîhi Kemalist milliyetçilik anlayışının bulanıklığını, kendi milliyetçi anlayışlarının çıkış noktası olarak kabul eden, değişik ve zıt milliyetçi yönelimlere işaret edebilmektir.

Kısacası, tek bir bulanık ana damardan beslenen, çeşitli, farklı ve zıt milliyetçilik anlayışları bugün de gündemdedir ve milliyetçilik siyasî prim yapığı sürece de gündemde olmaya devam edecektir.

Milliyetçilik, CHP'nin ilk açıklanan ilkelerinden biriydi. Bugün klasik Altı Ok olarak tanımlanan Kemalist ilkelerin ilk deklare edilen okları arasında yer alıyordu. Hatırlanacağı gibi, 1927 tarihli (fakat 1923 tarihli Halk Fırkası Nizamnamesi'nde bu konudan hiç söz edilmemiştir) CHF Nizamnamesi'nde ilk kez partinin cumhuriyetçi, halkçı ve milliyetçi olduğu zikredilmiştir. Bu sıraya göre, milliyetçilik üçüncü öğedir. Ancak CHP'nin ilk programının 1931 yılında kabul edildiği gerçeğini hatırlayacak olursak, partinin ve dolayısıyla Kemalist iktidarın bu tanımı ilk kez bu tarihte resmî olarak ortaya koyduğunu da saptamamız gerekir. Bu tarihte ilk kez Altı Ok tamamlanmıştır. Cumhuriyetçilik ilkesini milliyetçilik izlemektedir. Bu kez sıra biraz değişmiştir. Buradaki tanım ("Fırka, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk içtimâî heyetinin hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar"), neredeyse bütün Osmanlı modernleşme sürecinde görülen bir Doğu/Batı sorunsalının yinelenmesine ayrılmış gibidir. Bir özgünlüğü olduğu da söylenemez. Kongrede bu konuda

hiçbir konuşmanın/görüşmenin/tartışmanın olmaması da, sanırım bu renksizliğe ayrı bir kanıt teşkil eder.

1935 yılı kongresinde (tanım, bu kez Öztürkçecilik akımının tesiri altında ulusçuluk haline gelmiştir) ise, küçük, fakat kanımca önemli bir değişiklik yapılmıştır. Maddede, programın ikinci maddesine yapılan atıf dikkat çekicidir. Burada bir izah yapıldığından söz edilmektedir. İkinci madde ise, doğrudan doğruya ulus kavramını tanımlamaktadır: "Ulus, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir bütündür." Böylece tanım bir başka tanımla, ama kuşkusuz dolaylı olarak şekillenmektedir. Artık milliyetçilik bahsi, "dil, kültür ve ülkü birliği" kavramları ile sarmalanmaktadır.

Belki de şimdiye kadar (nispeten) daha az üzerinde durulmuş bir dönüm noktası, 1937 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile bu ilkelerin sadece partinin ilkeleri olmaktan çıkarılarak, aynı zamanda (1961 yılına kadar sürecek bir şekilde; tam 24 yıl!) devletin ilkeleri haline de getirilmesidir. Milliyetçi olmak, bu süre içinde devletin ve dolayısıyla da her türlü iktidarın bir ilkesiydi ve bu ilke vatandaşların da siyasal görüşlerini buna göre düzenlemelerini zorunlu kılıyordu.

Nitekim, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, bu konudaki değişiklik önerisinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

Zaten insanlık tarihi Türklerle başlamıştır. Türk olmasaydı, belki tarih olmazdı ve muhakkak ki medeniyet de başlamazdı. [...] Arz ettiğim prensiplerin başlıcalarının Teşkilatı Esasî'ye'mize geçmesi, Atatürk'ün prensiplerine milletçe beraber bağlılığımızın ve samimi ilgimizin hukukî ifadesidir. [...] Atatürk'ün vazettiği prensipler Türktür. Yani asliyeti ve menşei itibariyle tamamiyle milletin kendi seciyesinden alınmış ve onun bütün ihtiyaç ve zaruretlerine uygun olarak

miştir. Bu prensipler aynı zamanda Türkçüdür de [...] Bu itibardır ki, milliyetçilik vasfı kendiliğinden çıkan bir zaruret olur. [...] Türk milleti, behemehal Türkçü ve millici olmak lazımdır. [...] Millici olmak, bizim zaruri şiarımızdır. Fakat bizim millici şiarımız, dar ve inhisarcı değildir. Bizim milliyetçiliğimiz, medeni beşeriyet içinde, onun esaslı bir unsuru olarak, insanlığın ila ve tealisine ve bütün dünyayı mesud ve müreffeh yaşatmaya matuf bir milliyetçiliktir. [...] Türklerin fena miras olarak diğer bir şeyi de, bir takım tarikatlere salık olmasıdır. Bizim bildiğimiz, Türk için yegâne doğru yol ve tarikat, müsbet ilimlere dayanan milliyetçiliktir.¹

Yine Şükrü Kaya, aynı konuşmasında, "kendi ırkdaşlarımızı ve bu ırkdaki büyük seciyenin asaletini göklere çıkardığımız Türkü" demektedir.

Kısa bir süre öncesine kadar CHP Genel Sekreteri olan Recep Peker de, söz konusu görüşmeler sırasında, şunları söylemişti:

Arkadaşlar, milliyetçiyiz demekle [...] Milliyetçilik bakımından da bugün dünyada kullanılmış çeşitli mânâlar vardır. Mesela, kan milliyetçiliğini tatbik ederler. Bu nevi milliyetçilik, bazı yerlerde aktif ve pasif vasıflarla tatbik sahası buluyor. Kendi kanından ve kendi ırkından olmayanları yurt dışına atmak veya yurttaş hakkından mahrum etmek, pasif bir kan milliyetçiliğinin tatbikidir. Bir de sınırlar aşırı yerlerde, hatta kıta ve deniz aşırı yerlerde mevcut ve kendi kanından olan insanların siyasal hudut ve birlik içerisinde girmesini ihtiva eden geniş çerçeveli irredendist milliyetçilik vardır. Bu da kan milliyetçiliğinin aktif bir görüşüdür. Daha birçok milliyetçilik fikir ve şekilleri vardır. Fakat bizim milliyetçiliğimizin ana vasfı, Anayasamızın diğer hükümlerinde ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin rejim prensipleri içerisinde de belirtilmiştir.

Beynelmilelci her cereyan, milliyetçilik telakkisine muhaliftir.²

Konuşmalarda açıkça görülen bir başka önemli nokta da, (örneğin, emekli general Refet Bele'nin konuşması³), milliyetçilik ile sınıf bilinci arasında kurulan ters orandır. Her türfü olasılığa karşı, milliyetçilik, bu türden bir gelişmeye karşı mukavim unsur olarak telakki edilmektedir.

Kemalist milliyetçiliğin kitabı bir ideoloji olduğunu söylemek sadece güç değil, ama aynı zamanda imkânsızdır da... Bizzat Atatürk'ün konuşmalarına bakarak, Türk milliyetçiliğinin dönemden döneme değişen birkaç hareket noktası olduğunu söylemek sanırım daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Atatürk'ün, anlatılanlara göre, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın hazırlanmış olduğu ve hamaset edebiyatına katkıda bulunması bile zayıf ihtimal olan metnine karşılık, Çanakkale Savaşı'nda hayatını kaybetmiş "düşman" askerleri için 1934 yılında yazdığı aşağıdaki satırlar, herhalde bizzat savaştığı halde bir komutanın savaşın ve karşılıklı kayıpların ardından geride bırakabileceği en uçtaki insanıclı yaklaşımı bize hatırlatmaktadır:

Bu memleketin toprakları üstünde kanlarımız döken kahramanlar!

Burada bir dost vatanın toprağında-sınız.

Huzur ve sükun içinde uyuyunuz.

Sizler, Mehmetçiklerle yanyana, hoyun hoyunasınız.

Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar!

Gözyaşlarınızı dindiriniz.

Evlatlarımız, bizim bağrımızdadır.

Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır.

Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra,

Artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.

Bu metin, bize gerçekten de, Kemalist milliyetçilik anlayışının evrensel insanıclı

değerlerini nasıl vurguladığını ve karşılıklı boğazlaşmaları gerektiren milliyetçi, şoven, düşmanca duygular barındıran, tahribe ve savaşa yol açan her türlü çıkar mücadelelerinin üzerinde yükselen ve bütün bu olumsuzlukların geride kaldığı/kalabileceği bir insanlık idealinin simgesi olarak, her türlü dar milliyetçi/şoven duygu ve düşünceleri geride bırakan bir pozisyonu temsil etmektedir.

Fakat bunun tam zıddı pozisyonlar da yine bizzat Atatürk'ün ağzından seçilebilir. Örneğin, Keriman Halis'in 1932 yılında dünya güzeli seçilmesi vesilesi ile, Cumhuriyet gazetesine verilen şu demecik dikkat çekicidir:

Türk ırkının necip güzelliğinin daima mahfuz olduğunu gösteren dünya hakemlerinin bu Türk çocuğu üzerindeki hükümlerinden memnunuz. Fakat Neriman, hepimizin işittiğimiz gibi, söylemiştir ki, o bütün Türk kızlarının en güzeli olmak iddiasında değildir. Bu güzel Türk kızımız, ırkının kendi mevcudiyetinde tabii olarak tecelli ettirdiği güzelliğini, dünyaya, dünya hakemlerinin tasdihiyle tanıtırmış olmakla, elbette kendini memnun ve bahtiyar adetmekte haklıdır.

Türk milleti, bu güzel çocuğunu, şüphesiz samimiyetle tebrik eder. Cumhuriyet gazetesi, bu meselede, Türk ırkının diğer dünya milletleri içinde mümtaz olan asil güzelliğini göstermek teşebbüsünü takip etmiş ve bunu dünya nazarımda muvaffakiyetle intac etmiştir. Ondan dolayı bittabi bu vesile ile de takdir ve tebriklerimize hak kazanmıştır.

Şunu ilave edeyim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihten bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli intihap olunmuş olmasını, çok tabii buldum. Fakat Türk gençlerine bu münasebetle şunu tahattür ettirmeyi lüzumlu görüyorum: Müftehir olduğumuz tabii güzelliğinizi fenni tarzda muhafaza etmesini biliniz ve bu yolda

bir tehamülün mütemadi tahakkukunu ihmal etmeyiniz. Bununla beraber, asil uğraşmaya mecbur olduğunuz şey, analarınızın ve atalarınızın oldukları gibi, yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır.⁴

Bu konuşmanın tarihine bakarak, bu sırada bir hayli revaçta olan ve gün geçtikçe de yayılma eğilimi gösteren Kıta Avrupası'ndaki kan ve ırk nazariyelerinin tesiri olduğunu söylemek mümkündür. Belki... Ama daha erken bir tarihteki konuşmaya da kulak vermek gerekir. Atatürk'ün 1926 yılında, Türk sporcularına hitabesine de yakından bakmak gerekir:

Bu kadar mühim olan spor hayatı, bizim için daha mühimdir. Çünkü ırk meselesidir. Irkın ıslah ve küşayışı meselesidir. İstifası meselesidir ve hatta biraz da medeniyet meselesidir. [...] Türk ırkında mazinien meş'um, menfi, bimana izleri kalmıştır. [...] Yalnız görüyorsunuz ki, tarihlerde cihan hakimi olmuş koskoca Türk milletine, bugünkü nestemiz varis olduğu zamanda, bu koca milleti biraz zayıf, biraz hasta, biraz cılız bulmuştuk. Efendiler, gürbüz, yavuz evlatlar isterim.⁵

Hemen hemen aynı tarihte kaleme alınan ve okunan Nutuk'un bitiş cümlesi de, bu bakımdan, gençliğe sesleniş açısından, üzerinde durulmayı gerektirir: "Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!"

Bu konuşmalarda, herkesin dikkatini çekecek bir şekilde, bir dil sürçmesinden çok daha uzak bir şekilde ve bununla üstü örtülmesinin mümkün olmadığı bir kan ve ırk sorununa değinildiği açıktır. Türk milliyetçiliğinin etnik bir temeli olduğunu söyleyenlerin, kendilerini haklı görmelerini sağlayan bu tür ifadelerin, kendi doğal akışı içinde, bir tür Irkçı/Turancı nitelikte Türk milliyetçi yönelimini oluşturması şaşkınlıkla karşı-

CHP. Tek Parti iktidarı döneminde Türk milliyetçiliğinin resmi ideoloji olarak tanımlanmasına ve yeniden üretimine nezaret elmişti. Bu dönemde zaten ulus = devlet = parti özdeşliği vaz edilmekteydi. Altmışlarda ise CHP "Ortanın Solu" çizgisiyle beraber, resmi/Atatürkçü milliyetçilik anlayışının, gelişen ulusal bağımsızlıkçı sol söylemi içerip hegemonize edecek şekilde yeniden tanımlanarak 'modernleştirilmesine' çalışmıştır.

lanmamalıdır. Bu yönelimi temsil edenlerin, meşruluklarını Kemalist milliyetçilik ile temellendirme yolundaki çabalarına gerçekten samimi bir şekilde inanıp inanmadıkları sorunu/sorusu eğer bir yana bırakılacak olursa, aradaki siyasi/ideolojik geçişkenliğin, hayli ince bir zar ile, çok kez sanıldığı aksine, kolayca mümkün olduğu görülür.

Belki de siyasi ve ideolojik olarak bir hayli paradoksal bir durum, genel olarak solun da Atatürk milliyetçiliğini (ama sadece milliyetçiliği değil!) kendisine bir meşruiyet temeli olarak benimsemesidir. Üstelik bunun samimiyetinden de kuşku duymak için bir neden yoktur. Solun genel olarak Kemalizme olan yakınlığı, (eğer sosyalist jargonla yazmak gerekirse) bir taktik olmaktan ziyade gerçek bir stratejiyi ortaya koyar. Ortaya çıkışından

çok uzun yıllar sonra toplumu gerçekten de etkileyebilecek bir siyasi/ideolojik güce kavuşan solun, aradan geçen kırk yıla yakın bir sürede, kendisini bambaşka bir uluslararası konjonktür ve ülke içi güç dengeleri arasında bulduğunda, sol değerlerlerden ziyade Kemalist değerlere doğru (neredeyse içgüdüsel) bir yönelimde bulunması, bu bakımdan üzerinde önemle durmayı gerektirir. Bu hareketlenme, muhtemelen başta sosyalist/Marksist bir dünya görüşünün Kemalist anlayışla olan karışımında, siyasi ve ideolojik çekirdeği Kemalist anlayışın oluşturmasının da doğal bir sonucu olarak kabul edilmelidir. Solun dünya görüşünde Kemalizm çekirdeği, görüldüğü kadarıyla da Marksizm dış cephe yüzeyini oluşturmuştur. Elbette istisnalar her zaman için gösterilebilir, ama bu genellenmenin gerçekçi bir

saptama olduğu da dikkate alınmalıdır.

Solun genel olarak Atatürk yerine Mustafa Kemal adını tercih etmesi, bir şekil sorunu olmaktan ziyade, siyasi/ideolojik tercihinin ifadesidir. Sol açısından, Atatürk, daha ziyade tamamlanmamış devrimi ifade eder. Mustafa Kemal ise, bu henüz tamamlan(a)mamış ve hiçbir zaman tamamlanamayacak olan (ama bu sırada bunun böyle olacağını hiç kimsenin öngörmesi mümkün değildi) devrimin ana ilkelerini ve amaçlarını dile getiren liderdir. Bu anlamda, sol, tam bağımsızlık formülünü Milli Mücadele'de bulmuştur. Bu anlamda, Milli Mücadele'nin ya da Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayışı, tam bağımsızlığı, yabancı tahakkümüne son vermeyi içerir. Bu bakımdan, anti-emperyalist ve buradan yola çıkılarak, sanki doğal bir süreçmiş gibi, anti-kapitalist özü vurgulanır. Genel olarak solun, Atatürk'ün özellikle Milli Mücadele'nin ilk döneminde yaptığı konuşmalardan hareket etmesi, aslında belirli bir siyasi konjonktürün ürünü olan, bu daha ziyade sola/(emekçi) halka yakın, (Batılı) emperyalizme ve kapitalizme karşı sert pozisyon alan konuşmalarını vurgulaması, milliyetçiliğin sola dönük bir başka formülasyonunu gündeme getirir. Bu yönelimde Türk milliyetçiliği solun çıkış noktası dahi sayılabilir. Unutulmasın ki, altmışlar ve yetmişlerdeki mücadele, aslında İkinci Kurtuluş Savaşı'dır ve ilkinin üzerinde yükselmektedir ve onu tamamlamak amaçındadır. Solun Kemalizm ile teması elbette sadece milliyetçilik ekseninde değildir. Başka eksenler de bulunmaktadır. Ancak milliyetçilik önemli bir eksenidir. Üstelik sadece bir meşruiyet temeli olmak bakımından değil, muhtemelen gerçekten de samimi bir inanç noktası olmak bakımından dikkate değerdir.

Atatürk milliyetçiliği/Kemalist milliyetçilik, 1924 Anayasası'ndan bir sonrakine, 1961 Anayasası'na geçilirken de yeniden

gündeme gelecektir. 1924 Anayasası'nda yer alan Altı Ok'un, yeni anayasada da yer alıp almayacağı, eğer alacaksa hangi formülasyonlar içinde alacağı sorusu önemlidir. Nitekim Türk milliyetçiliği, yeni anayasanın başlangıcında özellikle zikredilmiştir. "Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham almak" yeni anayasaya göre devletin genel ilkeleri içinde yer alır. 1982 Anayasası'nda ise, aynı çerçevede kendisini "Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı" ifadesi içinde bulmuştur.

Kemalizmin siyasi meşruiyet sağlayıcı bir ideoloji olarak (yeniden) dizaynına, belki de ellilerin ikinci yarısında, ama özellikle de sonlarına doğru, Demokrat Parti iktidarının siyasi ve toplumsal meşruiyetini tartışma konusu yapmaya çalışan CHP muhalefeti tarafından girilmişti. Yine de bu, dönemin konjonktürüne göre, bir (yeniden) inşa süreciydi ve nereden bakılırsa bakılsın, eskiden olduğu gibi, bölük pörçük bir açıklama girişimi olarak nitelendirilmelidir. Bu süreçte özel olarak Atatürk milliyetçiliği yeniden tanımlanmak zorunda değildi. Hatta buna gerek de yoktu. Fakat 1960 hareketinden sonra, harekete siyasi ve ideolojik meşruiyetini vermesi gereken Kemalist ilkeler açısından, bu meselenin de bir şekilde açıklanması gerekiyordu. 1961 Anayasası görüşmeleri ve tartışmaları biraz da bunun bir göstergesidir. Daha sonra sol, bu temeli kendisine bir manivela olarak kullanmaya çalışacaktır.

Fakat Kemalizmin klasik döneminde milliyetçilik tanımı özellikle önemliydi. Öncelikle İttihat ve Terakki iktidarının (ama özellikle de sonlarındaki) Turancı açılımların gündemden tamamen kalktığının bir güvencesi olmalıydı. Çünkü, Türk-Sovyet ilişkilerinin siyasi temelinin en önemli faktörlerinden bir tanesi de buydu. Bu açıklamanın (upki Milli Mücadele yıllarındaki Anadolu'daki Bolşevik/sol hareketler benzeri gibi) bir siyasi taktik olun olmadığı avrı bir tartışma ko-

nusu da olabilir. Bütün bunlara rağmen, İttihatçı Türk milliyetçiliğinin Kemalist milliyetçilik tanımının çekirdeğine hiç de sızmamış olduğu (yukarıdaki örneklere bakılarak) söylenemez.

Türkiye'deki konjonktürel siyasi dalgalanmaların doğrudan bir sonucu da, parçalanmış siyasi hareketlerin kendilerine uygun bir çıkış teması yaratmaları bakımından, Atatürk milliyetçiliğinin kuvvetli bir zemin oluşturmasıdır. Gerçekte Atatürk milliyetçiliği, ideolojinin tutarlılık açısından bütün unsurlarında var olan gücsüzlüğünün ve bulanıklığının sonuçlarını ortaya koyar. İktidar açısından da gerektiğinde ve konjonktüre bağlı/bağımlı olarak yeniden yorumlanmaya elverişlidir; bu yoruma karşı koyabilecek ya da koyması gereken bütün unsurların bek-

lentilerini karşılayabilecek geniş bir hazneye sahip olması bakımından da dikkate değerdir. Burada vurgulamaya çalıştığım nokta, bütün bunların bir "gerçek" in sapurması olarak görülmemesi gerektiği yolumundadır. Aksine, gerçekliğin değişik yüzüne yoğun bir ışık tutmadır. Bu da bizim çekirdeğin içindeki farklı ve zıt yönleri görmemizi gerektirir.

Bugün nereden bakılırsa bakılsın Türkiye'de milliyetçilik, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının, yukarıda ortaya koyduğum, fakat aralarında daha çok gri alanların bulunduğu, hangi yönelime oturursa otursun, emin ellerdedir! Bu yönelimler arasında iktidarın resmî görüşünün hangisi olacağı ise, her zaman olduğu gibi, siyasi konjonktürün çok farklı bileşkelerinin sonucuna bağlıdır ve bağlı kalacaktır. □

DİPNOTLAR

- 1 5.2.1937 Büyük Millet Meclisi'nde Teşkilatı Esasiye Kanunundaki Değişikliğe Dair Müzakereler, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Ankara, 1937, s. 3-7.
- 2 5.2.1937 Büyük Millet Meclisi'nde Teşkilatı Esasiye Kanunundaki Değişikliğe Dair Müzakereler, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Ankara, 1937, s. 16.
- 3 5.2.1937 Büyük Millet Meclisinde Teşkilatı Esasiye Kanunundaki Değişikliğe Dair Müzakereler, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Ankara, 1937, s. 21-23.
- 4 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (1906-1938), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, (3. baskı), Ankara, 1981, s. 92-93.
- 5 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (1906-1938), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, (3. baskı), Ankara, 1981, s. 242-246.